

לקט נתונים השוואתיים

בין יהודים לערבים

על-פי נתוני השנתון הסטטיסטי לישראל 2003

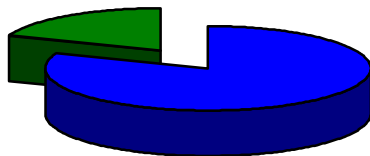
- אוכלוסייה: ילדים; משקי בית; משקי בית עם ילדים
- תעסוקה ושכר: גילאי 15 ומעלה; השתתפות בכוח העבודה; בלתי-מועסקים; ענפי תעסוקה; משקי בית שבראשם עומד שכיר
- השכלה: חציון שנות לימוד; קבלה לאוניברסיטה או דחייה
- סיכום

ליקטה וערכה: מיכל בליקוף

עורך הסדרה: שולי דיכטר

אוכלוסייה

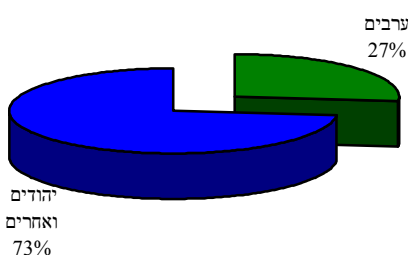
תרשים 1: חלקה של האוכלוסייה הערבית בכלל אוכלוסיית ישראל 2002

19% מאוכלוסיית ישראל

אוכלוסיית ישראל מנתה בסוף שנת 2002 6.6311 מיליון נפש, מתוכם 5.0942 מיליון יהודים, 1.2611 מיליון ערבים ו-273 אלף לא יהודים אחרים. בסוף שנת 2002 היוותה האוכלוסייה הערבית 19% מכלל אוכלוסיית ישראל. מבחינה דתית נחלקת האוכלוסייה הערבית ל-1.0383 מיליון מוסלמים, 114 אלף נוצרים ו-108.5 אלף דרוזים.

תרשים 2: גילאי 0-17 לפי קבוצות אוכלוסייה 2002

ילדים (גילאי 0-17)

26.6% מאוכלוסיית הילדים בישראל

אוכלוסיית גילאי 0-17 בישראל בשנת 2002 מנתה 2.2031 נפש, מתוכם 1.6162 מיליון יהודים ואחרים, ו-585 אלף ילדים ערבים, שהם כ-27% מכלל אוכלוסיית הילדים במדינה. אוכלוסיית הילדים הערבים מהווה 46.4% מכלל האוכלוסייה הערבית. בקרב אוכלוסיית היהודים ואחרים מהווה קבוצת גילאי 0-17 30.1% בלבד.

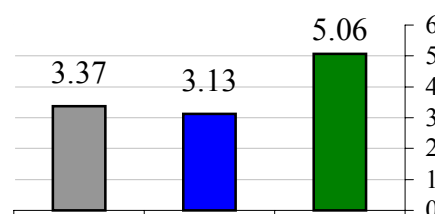
משקי בית

12.8% ממשקי הבית בישראל

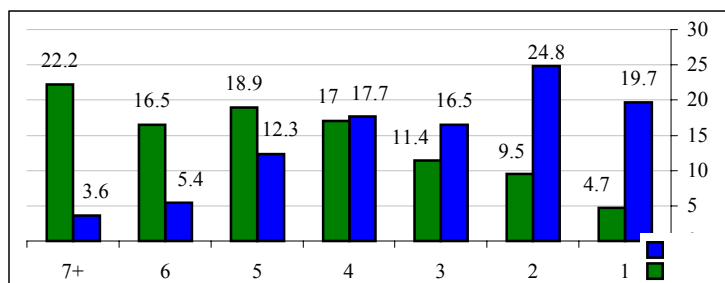
בישראל היו בשנת 2002 1.8498 מיליון משקי בית, מהם 236.8 אלף היו משקי בית ערביים, המהווים 12.8% מכלל משקי הבית בישראל. גודל משק הבית הממוצע עמד בשנת 2002 על 3.37 נפשות. במיגזר היהודי ממוצע עמד גודל משק הבית על 3.13 נפשות, ואילו במיגזר הערבי – על 5.06 נפשות (ראו תרשים 3).

22.2% מכלל משקי הבית הערביים הם בני 7 נפשות ויותר, זאת לעומת 3.6% בלבד מכלל משקי הבית היהודיים. משקי בית ערביים בני 7 נפשות ויותר מהווים כ-48% מכלל משקי הבית בגודל זה בישראל. כמו כן בולט בקרב האוכלוסייה הערבית שיעורם הנמוך של משקי הבית שבהם נפש אחת – 4.7% לעומת 19.7% מכלל משקי הבית היהודים. משקי הבית הערביים בני נפש אחת מהווים 3.4% מכלל משקי הבית בני נפש אחת בישראל.

תרשים 3: גודל ממוצע למשק בית – לפי מספר נפשות בשנת 2002

תרשים 4: התפלגות משקי בית יהודים וערבים לפי מספר נפשות

משקי בית עם ילדים

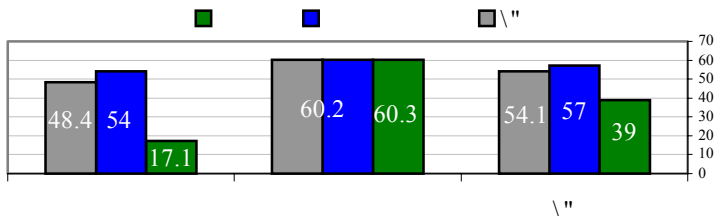
בישראל היו בשנת 2002 881.6 אלף משקי בית עם ילדים, מתוכם 171.6 משקי בית ערביים, המהווים 19.5% מכלל משקי הבית עם ילדים בישראל ו-72.5% מכלל משקי הבית הערבים. שיעור משקי הבית עם ילדים בקרב האוכלוסייה היהודית עמד על 43.6%.

תעסוקה ושכר

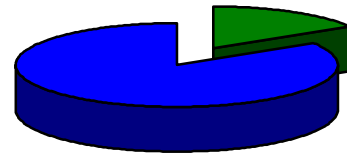
גילאי 15 ומעלה

אוכלוסיית גילאי 15 ומעלה, שממנה נגזר כוח העבודה האזרחי, מנתה בשנת 2002 4.3672 מיליון נפש, מתוכם 3.884 מיליון יהודים ואחרים ו-708.2 אלף ערבים, המהווים כ-16% מקבוצת גילאים זו (ראו תרשים 5).

תרשים 6: השתתפות בכח העבודה לפי מגדר וקבוצות אוכלוסייה

תרשים 5: גילאי 15 ומעלה לפי קבוצות אוכלוסייה

השתתפות בכוח העבודה

כוח העבודה הישראלי מהווה 54.1% מכלל גילאי 15 ומעלה. באוכלוסייה היהודית עמד שיעור ההשתתפות בכוח העבודה על 57%, ובקרב ערבים – על 39% בלבד. שיעור ההשתתפות הנמוך בקרב ערבים נובע משיעור השתתפות נמוך במיוחד בקרב נשים ערביות, שעמד על 17.1% לעומת 54% בקרב יהודיות. שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב גברים יהודים וערבים כמעט זהה (60.2% ו-60.3%, בהתאמה) (ראו תרשים 6). כוח העבודה הערבי מהווה 11.4% מכוח העבודה הישראלי. גברים ערבים מהווים 16.6% מכלל הגברים בכוח העבודה הישראלי, ואילו נשים ערביות מהוות 5.4% מכלל הנשים בכוח העבודה הישראלי.

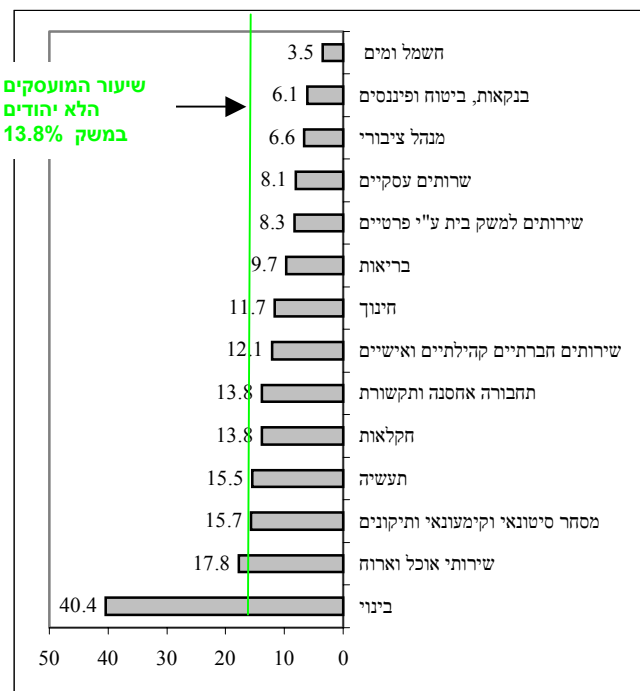
לוח 1: שיעור הבלתי-מועסקים 2002 (באחוזים)

נשים	גברים	סה"כ	
10.6	10.1	10.3	כלל האוכלוסייה
10.6	9.3	9.9	יהודים ואחרים
10.8	14.1	13.3	ערבים

בלתי-מועסקים

שיעור הבלתי-מועסקים בקרב ערבים עמד על 13.3% לעומת 9.9% בקרב יהודים ואחרים. שיעור הבלתי-מועסקים גבוה במיוחד בקרב גברים ערבים, והוא עומד על 14.1% לעומת 9.3% בקרב גברים יהודים ואחרים (ראו לוח 1). גברים ערבים מהווים 23.2% מכלל הגברים הבלתי-מועסקים, בעוד חלקם של הגברים הערבים מכלל הגברים בכוח העבודה הישראלי הוא 16.6% בלבד.

תרשים 7: שיעור המועסקים הלא-יהודים מכלל המועסקים בענף

ענפי תעסוקה

תרשים 7 מתאר את שיעור המועסקים הלא-יהודים מכלל המועסקים בכל אחד מענפי התעסוקה. שיעורם מכלל המועסקים במשק עמד בשנת 2002 על 13.8%.

בענפי החשמל והמים, הבנקאות, הביטוח והפיננסים, וכן במינהל הציבורי, נמוך במיוחד שיעור המועסקים הלא-יהודים. בשלושה ענפים אלה, ממוצע שכר השכירים הוא הגבוה ביותר. כמו כן, שיעור המועסקים נמוך בענפי השירותים החברתיים: חינוך, בריאות, הווחה, ושירותים קהילתיים ואישיים.

לעומת זאת: בענפי התעשייה, המסחר, שירותי אוכל ואירוח, ובעיקר בענף הבינוי - גבוה שיעור המועסקים הלא-יהודיים בקרב המועסקים באותם ענפים, יחסית לשיעורם מכלל המועסקים במשק.

התפלגות הכנסות משקי הבית שבראשם עומד שכיר

לוח 3 מתאר את הכנסות משקי הבית שבראשם שכיר לפי עשירוני הכנסה כספית חודשית. משקי הבית הערביים שבראשם עומד שכיר מהווים 10.2% מכלל משקי הבית שבראשם עומד שכיר. במצב של שוויון בהתפלגות ההכנסות בין ערבים לבין יהודים ואחרים, הרי שחלקם של משקי הבית הערביים בכל עשירון אמור היה להיות שווה לחלקם באוכלוסיית משקי הבית שבראשם עומד שכיר, כלומר 10.2%. ואולם, מלוח 3 עולה, כי בהכנסה החודשית ברוטו, חלקם של הערבים בכל אחד משישה העשירונים התחתונים גבוה מ-10.2%, ובכל אחד משלושת העשירונים העליונים הוא נמוך מ-10.2%.

אי-השוויון בהתחלקות ההכנסות בין יהודים וערבים גדול אף יותר בהכנסה החודשית נטו לנפש סטנדרטית.¹ גובה ההכנסה נטו מושפע מגובה ההכנסה ברוטו, מגודל משק הבית, מגובה מס ההכנסה, ומגובה תשלומי ההעברה השונים מן הממשלה לאזרחים, קרי: קצבאות ילדים, נכות, השלמת הכנסה וכיו"ב. פערים בין יהודים וערבים בגובה ההכנסה ברוטו ובגודל משק הבית (ראו תרשים 4) גורמים לפער בהכנסה נטו. מלוח 3 עולה, כי 36% ממשקי הבית הממוקמים בעשירון התחתון הם ערבים, ו-21.1% ממשקי הבית הממוקמים בעשירון השני הם ערבים – כלומר למעלה ממחצית האוכלוסייה הערבית ממוקמת בשני העשירונים התחתונים. לעומת זאת, בעשירון התשיעי והעשירי מהווים ערבים 1.4% ו-1.2% בלבד, בהתאמה.

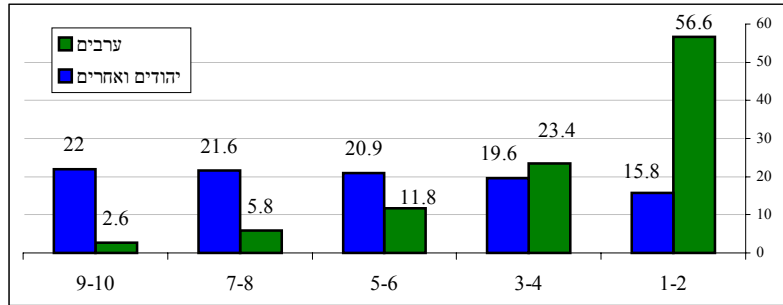
לוח 3: משקי בית שבראשם שכירים, לפי עשירוני הכנסה כספית חודשית למשק בית ולפי קבוצות אוכלוסייה, שנת 2001

עשירוני הכנסה חודשית ברוטו										סה"כ	
עליון	9	8	7	6	5	4	3	2	תחתון		
	26148	19284	15344	12344	10684	8932	7399	5962	4403		גבול עליון (ש)
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סה"כ (אחוזים)
	97.9	96.9	94.8	93.7	89.5	89.2	87.0	84.1	80.4	84.6	יהודים ואחרים
	2.1	3.1	5.2	6.3	10.5	10.8	13.0	15.9	19.6	15.4	ערבים
עשירוני הכנסה חודשית נטו לנפש סטנדרטית											
	6522	5095	4276	3664	3177	2754	2337	1915	1440		גבול עליון (ש)
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סה"כ (אחוזים)
	98.8	98.6	98.2	95.9	93.7	94.3	88.9	87.3	78.4	64.0	יהודים ואחרים
	1.2	1.4	1.8	4.1	6.3	5.7	11.1	12.7	21.6	36.0	ערבים

תרשים 8 מתאר את התפלגות משקי הבית הערבים ומשקי בית יהודים ואחרים בין עשירוני הכנסה. מן התרשים עולה, כי 56.6% ממשקי הבית הערבים שבראשם עומד שכיר ממוקמים בשני העשירונים התחתונים, זאת לעומת 15.8% ממשקי הבית היהודים ואחרים. כמו כן, בשני העשירונים העליונים ממוקמים 2.6% בלבד ממשקי הבית הערביים שבראשם עומד שכיר, לעומת 22% ממשקי הבית היהודים ואחרים. חשוב לציין, כי מדובר בנתוני שנת 2001, וכי במהלך השנים 2002 ו-2003 בוצעו קיצוצים בקצבאות הילדים ובהשלמת ההכנסה, וכמו כן חלה שחיקה בשכר השכירים. סביר אפוא, כי במהלך שלוש השנים האחרונות רק הלך הפער וגדל.

¹ נפש סטנדרטית: על מנת ליצור בסיס להשוואת רמת החיים של משקי בית בעלי מספר נפשות שונה נהוג להשוותם לפי הכנסה לנפש. אולם, בשל ההנחה כי קיים יתרון לגודל, הרי שהמשקל השולי של כל נפש נוספת הולך ופוחת ככל שעולה מספר הנפשות. לפי הטבלה שלהלן מתרגמים את מספר הנפשות במשק הבית לנפשות סטנדרטיות.

תרשים 8 : משקי בית שבראשם עומד שכיר, לפי עשירוני הכנסה כספית חודשית נטו* לנפש סטנדרטית, שנת 2001

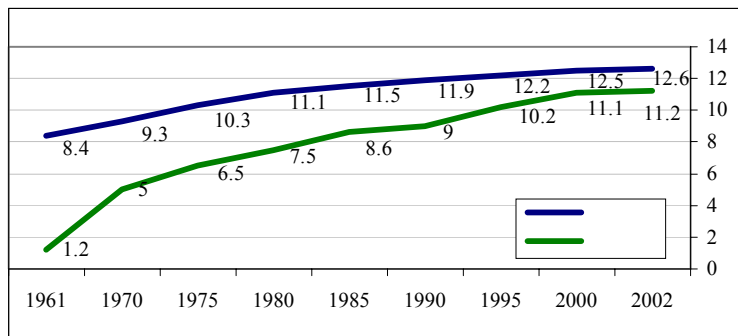

*הכנסה כספית נטו היא סך כל ההכנסה אחרי תשלומי העברה (קצבאות ילדים, השלמת הכנסה וכו'), ולאחר ניכוי מיסים.

**השכלה
פער של כ-20 שנה**

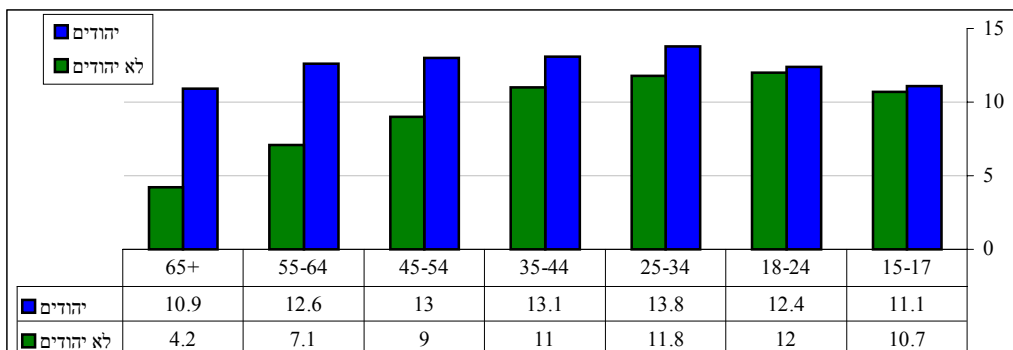
תרשים 9 מתאר את חציון שנות הלימוד בקרב יהודים ולא-יהודים בשנים 1961-2002. מן התרשים עולה, כי הפער בין יהודים לבין לא-יהודים הולך ומצטמצם במהלך התקופה בהתמדה, אולם עדיין קיים פער. בשנת 2002 עמד חציון שנות הלימוד של יהודים על 12.6 שנים, ואילו חציון שנות הלימוד בקרב לא-יהודים עמד על 11.2 שנות לימוד – בדומה לחציון שנות הלימוד של יהודים בשנת 1980 – פער של כ-20 שנה.

תרשים 9: חציון שנות הלימוד לפי קבוצות אוכלוסייה 2002-1961

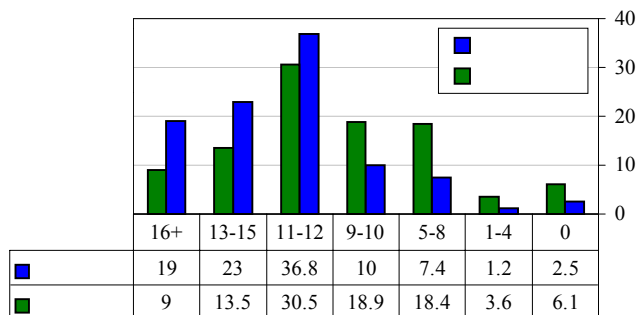
בתרשים 10 מצוין חציון שנות הלימוד לפי גיל וקבוצות אוכלוסייה, נכון לשנת 2002. מן התרשים עולה, כי בכל הגילאים היה חציון שנות הלימוד בקרב יהודים גבוה יותר, אולם הפער הולך ומצטמצם ככל שיוזרים בגיל. כלומר, הפער הגדול ביותר הוא בקרב גילאי 65 ומעלה, ואילו הפער הקטן ביותר הוא בגילאי 15-17.

תרשים 10: חציון שנות הלימוד לפי גיל וקבוצות אוכלוסייה 2002

למרות הצמצום בפערי ההשכלה, הפער עדיין קיים, והוא בא לידי ביטוי בפער בשיעור בעלי ההשכלה הגבוהה בקרב יהודים ולא-יהודים. מתרשים 10 עולה, כי שיעור בעלי השכלה של 13 שנות לימוד ומעלה בקרב יהודים עומד על 42% - לעומת 22.5% בקרב לא-יהודים.

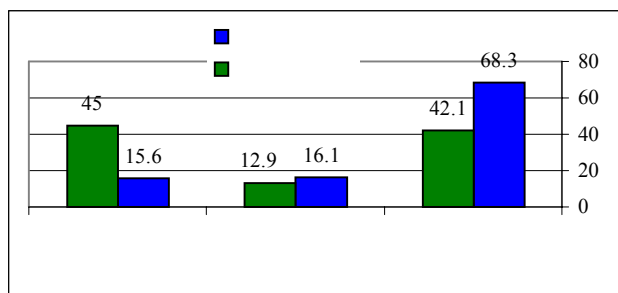
תרשים 11: בני 15 ומעלה לפי דת ושנות לימוד 2002 (באחוזים)

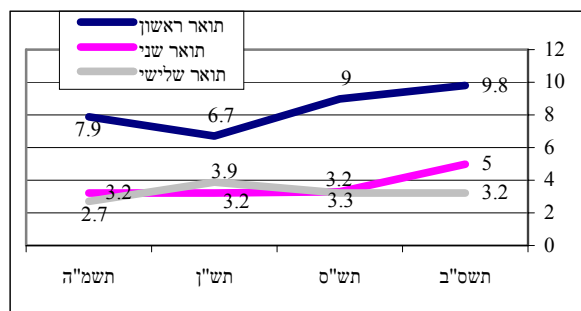
פערים ברמת ההשכלה באים לידי ביטוי לא רק במספר שנות הלימוד, אלא גם ברמת הידע ואיכות ההשכלה. נתונים על שיעור המתקבלים לאוניברסיטאות מקרב קבוצות האוכלוסייה השונות עשויים לשפוך אור על ממדי הפער. תרשים מס' 12 מראה, כי 45% מכלל הלא-יהודים שניסו להתקבל לאוניברסיטאות בארץ נדחו, זאת לעומת 15.6% מקרב היהודים.

בתרשים מס' 13 מוצג שיעור הלומדים הלא-יהודים באוניברסיטאות לתואר ראשון, שני ושלישי, בשנים תשמ"ה-תשס"ב (1985-2002). שיעור הלומדים לתואר ראשון עלה מ-7.9% בשנת תשמ"ה ל-9.8% בשנת תשס"ב, ושיעור הלומדים לתואר שני עלה מ-3.2% בשנת תשמ"ה ל-5% בשנת תשס"ב. אך למרות העלייה בשיעור הלומדים הלא-יהודים, במיוחד בקרב הלומדים לתואר ראשון ושני, הרי שעדיין שיעור הלומדים הלא-יהודים נמוך יחסית לשיעורם באוכלוסייה.

תרשים מס' 12: מועמדים לקבלה לאוניברסיטאות לתואר ראשון 2002 (באחוזים)

תרשים מס' 13: שיעור הלא-יהודים הלומדים לתואר ראשון, שני ושלישי באוניברסיטאות תשמ"ה-תשס"ב (באחוזים)

לסיכום – שוויון בין האזרחים הוא טוב לכולם

משקי בית גדולים, שיעור השתתפות נמוך בכוח העבודה (בעיקר בקרב נשים), שיעורי אבטלה גבוהים והכנסה נמוכה - המאפיינים את האוכלוסייה הערבית - מביאים בהכרח לרמת חיים ירודה. רמת ההשכלה היא אחד מגורמי המפתח לפריצת מעגל הקסמים הזה. עלייה ברמת ההשכלה בדרך כלל משפיעה על שיעורי הילודה, על יציאת נשים לעבודה, על מיגוון אפשרויות התעסוקה ועל רמת ההכנסה, וכתוצאה מכך על העלייה ברמת החיים. האוכלוסייה הערבית בישראל מהווה 19% מאוכלוסיית המדינה; כמחציתה היא ילדים, ועתידה החברתי-כלכלי של מדינת ישראל כרוך בעתידם של ילדים אלה.

שימור הפער והמשך האפליה משפיעים כבר עתה על פוטנציאל הישגיה של מדינת ישראל במרחב העולמי התחרותי בכל התחומים, והשפעתם תלך ותגבר בעתיד. היבט נוסף וקריטי הוא יציבות היחסים בין המיעוט הערבי לבין הרוב והמדינה. כל עוד יש חפיפה בין פער חברתי-כלכלי לבין זהות לאומית – יציבות זו בסכנה. לכן, סגירת הפערים היא אינטרס לאומי וכלכלי, ולא רק עניין מוסרי של צדק חברתי.

הדברים נכונים גם לשיטתה של הממשלה הנוכחית, אשר שמה לה למטרה למגר את המונופולים לטובת שוק תחרותי, ומעוניינת להפיק את המיטב מאזרחיה באמצעות חיזוקם כיצרנים. שוויון בנקודת הזינוק של האזרחים הוא אבן יסוד גם לשגשוג כלכלי. נגישות שוויונית להשכלה ולידע פותחת את השוק לתחרות ושגשוג, ונותנת לכולם הזדמנות להשיג הישגים, הן ברמת הפרט והן כחברה. ניתן לחזק היבט זה, ויש להילחם באופן לא פחות נחרץ גם במונופול על ההשכלה והידע.